

مسأله‌ی فلسفی دعا

جلسه‌ی اول:

چهارشنبه ۱۷ فروردین ۱۴۰۱ خورشیدی / ۴ رمضان ۱۴۴۳ قمری / ۶ آوریل ۲۰۲۲ میلادی

سخنرانی مجازی به دعوت «خانه‌ی فرهنگی غدیر»، تهران

یاسر میردامادی

(مؤسسه‌ی مطالعات اسماعیلی)

دورنمای بحث

- منظور از دعا
- اهمیت دینی دعا
- تعیین محل بحث
- صورت‌بندی کلی و جزئی از مسأله‌ی فلسفی دعا

منظور از دعا

- منظور از دعا در این جا نماز یا به طور کل عبادت آیینی یا از روی دعا خواندن نیست.
- کسی ممکن است نماز بخواند یا از روی دعایی بخواند، مثل خواندن دعای کمیل در شب‌های جمعه، اما دعا نکند.
- دعا کردن به معنای خواستن چیزی از موجودی برتر است، حتی اگر بدون انجام هیچ آیین و مناسکی باشد.
- در انگلیسی به دعا (به معنای طلب) *petitionary prayer* می‌گویند.

اهمیت دینی دعا

- «الدعا مخ العباده»: دعا مغز عبادت است (حدیث منسوب به پیامبر)
- «لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ مِنَ الدُّعَاءِ» نزد خداوند چیزی گرامی تر از دعا نیست (حدیث منسوب به پیامبر)
- «اغفر لمن لا يملك الا الدعاء»، خدایا بیامرز کسی را که مالک هیچ چیز جز دعا نیست .
(دعای کمیل منسوب به حضرت امیر)
- «قُلْ مَا يَعْجَبُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ»، بگو اگر نبود دعاهاى تان خدا به شما اعتنا نمى کرد (فرقان، ۷۷).
- «وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ»، و پروردگارتان گفت: « مرا بخوانید تا برای شما اجابت کنم .
(غافر: ۶۰)

تعیین محل بحث (۱)

- تمایز مسأله‌ی فلسفی دعا از مسأله‌های غیر فلسفی مربوط به دعا
- تأثیر دعا بر سلامت یا عدم سلامت روان، این پرسشی روان‌شناختی است.
- تأثیر دعا بر سیاست و اجتماع، این پرسشی سیاست‌شناختی و جامعه‌شناختی است.
- پرسش اصلی ما در این بحث این نیست که دعا چه تأثیری بر ما دارد، بلکه این است که دعا چه تأثیری بر خدا دارد؟
- بحث ما در این که چه زمان می‌فهمیم و آیا اصلاً می‌فهمیم که دعای مان مستجاب شده هم نیست.
- پرسش این است: اگر قرار باشد دعا معنای حقیقی داشته باشد، چه تصویری از خدا با این معنا سازگار است و چه تصویری از خدا به معنای حقیقی دعا راه نمی‌دهد؟
- به تعبیر دیگر، بحث ما «الهیات فلسفی دعا» است با تمرکز بر صفات خدا.

تعیین محل بحث (۲)

- مفهوم « دعای مستجاب » (effective prayer) :
- دعای الف مستجاب است اگر و تنها اگر: ۱. الف از خدا چیزی را بخواهد، ۲. آن چیز برآورده شود، ۳. برآورده شدن آن چیز دست کم تا حدودی به خاطر دعای الف باشد.
- مثال: اگر حسن، که کشاورز است از خدا برای منطقه‌ی کشاورزی‌اش در آینده‌ی نزدیک باران بطلبد، در آینده‌ی نزدیک باران ببارد و باریدن باران در آن منطقه، دست کم تا حدودی، به خاطر دعای حسن باشد آن گاه می‌توان گفت که دعای حسن مستجاب شده است.
- صرف باریدن باران بعد از دعا نشان دعای مستجاب نیست زیرا شاید چه حسن دعا می‌کرده، چه نمی‌کرده باران در آینده‌ی نزدیک در آن منطقه می‌باریده است.
- پس: دعای مستجاب دعایی است که خدا را وامی‌دارد که کاری برای بنده‌اش در پاسخ به دعای او انجام دهد.

صورت‌بندی کلی از مسأله‌ی فلسفی دعا

- چنان‌چه خواهیم دید، ما با مسائل فلسفی دعا مواجه هستیم و نه یک تک مسأله اما می‌توان از یک دسته از این مسائل صورت‌بندی کلی واحدی ارائه کرد.
- صورت‌بندی کلی یک دسته از مسائل فلسفی دعا:

دعا با برخی از صفات خدای ادیان ابراهیمی سازگار نیست.

صورت‌بندی جزیی ۱ از مسأله‌ی فلسفی دعا

- این صورت‌بندی را می‌توان بر اساس صفاتِ علی‌الادعا – ناسازگار با دعا صورت‌بندی جزیی کرد:
- صورت‌بندی جزیی ۱ از مسأله‌ی فلسفی دعا:
- اگر خدا تغییرناپذیر و تأثیرناپذیر باشد، دعا ممکن نیست.
- توضیح صورت‌بندی جزیی ۱: اگر خدا تغییرناپذیر باشد یعنی بر اساس دعای کسی مشیت الهی تغییر نمی‌کند. اگر خدا تأثیرناپذیر باشد یعنی از غیر خودش تأثیر نمی‌پذیرد و دعای بنده‌ای از بندگان خدا اگر بر خدا تأثیر بگذارد خدا تأثیرپذیر خواهد شد.
- نتیجه این که یا خدا تغییرناپذیر و تأثیرناپذیر نیست یا دعا اثر ندارد.

صورت‌بندی جزیی ۲ از مسأله‌ی فلسفی دعا

- اگر خدا همه چیز دان (عالم مطلق) باشد، دعا ممکن نیست.
- توضیح صورت‌بندی جزیی ۲:
- اگر خدا همه چیز را بداند، می‌داند که وقتی در زمان t_1 حسن برای نزول باران دعا می‌کند، در زمان t_2 باران خواهد بارید. از آن جا که علم خدا تخلف‌ناپذیر است آن گاه دعای حسن در زمان t_1 تأثیری بر باریدن باران در زمان t_2 ندارد. زیرا آن چه خدا از پیش می‌داند حتما رخ می‌دهد، چه حسن دعا بکند چه نکند.

حاصل کلام

- دعا، به معنای طلب از خدا، اهمیت دینی دارد. اما یکی از مسائل فلسفی پیش روی دعا این است که به نظر می‌رسد دعا با شماری از صفات الهی سازگار نیست: تغییرناپذیری و تأثیرناپذیری الهی و نیز علم مطلق خداوند.
- در جلسه‌ی آینده به تلاش‌های صورت گرفته برای حل مسأله‌ی فلسفی دعا خواهیم پرداخت.